

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

Hamza-nâme'nin Elli Dördüncü Cildinde Yer Alan Arapça ve Farsça İsimlerden Türemiş Birleşik Fiillerin İncelenmesi

Examination of Compound Verbs Derived from Arabic and Persian Nouns in the Fifty-Fourth Volume of Hamza-nâme

Nazlı Hatun Batur*

Abstract: After the Turks accepted Islam, it is seen that some epic folk tales emerged in order to spread Islam, to make people adopt it, and to teach its rules, orders and prohibitions. One of the most important of these stories is Hamza-nâmeler by Hamzavi. It is known that Hamza-nâmeler has 72 volumes. After the Turks accepted Islam, it entered the Turkish cultural world from the Arabs to the Persians. Hz. Hamza-nâmes, inspired by Hamza's life, first appeared in oral culture and were put into practice in the 14th century by being written by Hamzavî, the brother of the poet Ahmedî. We do not have enough information about the life of Hamzavî, the author of Hamza-nâme. In addition to being the first Islamic epic adopted by the Turks, Hamza-nâmeler, in which Islamic epic heroes are described, is also a very valuable work as it reflects the vocabulary and linguistic features of Old Anatolian Turkish. The work, on which very little research has been done, has a simple and fluent language. Hamzavi wrote his works in a lively style, focusing on folk language elements. It presents the characters and their world to the reader with a realistic narrative that adds liveliness and takes the reader into a gripping story line. Unfortunately, the value of the work was not understood and it was criticized for its plain language. Âşık Çelebi did not include Hamzavî in his memoirs, as he did not consider him among the group of poets because he wrote a simple work intended to be read by the public. The formation of Hamza-nâmes, which have an epic discourse, is Hz. It started among the Arabs after the martyrdom of Hamza. Hz. It is obvious that the epic stories called "Hamza-nâme", in which Hamza's life and heroism are told, are of Arab origin. Later, it passed into Turkish Literature through Iranians. At the time when Hamza-nâmes were written, Turks were in close relations with Arab states and Iran in various aspects. Reasons such as religious beliefs, lifestyle, economy and geography were effective in this. For this reason, Arabic and Persian words were used extensively in many works written in the field of literature in the relevant period. One of the methods of enriching the vocabulary of a language is to derive new words with existing structures in that language. This activity is sometimes done with derivational suffixes and sometimes by combining words. In this study, we will focus on compound verbs that are formed by combining and enrich the vocabulary of the Turkish language, in the context of the fifty-fourth volume of Hamza-nâme. In our study, we will focus on the compound verbs whose noun elements consist of Arabic and Persian words in the fifty-fourth volume of Hamza-nâme, which belongs to the Old Anatolian Turkish period. The characteristics, types and frequency of use of compound verbs in the noun + auxiliary verb structure will be determined. This is important both for that period and for studies on the history of Turkey Turkish. In this respect, in our study, we examine the diversity and frequency of use of noun elements in compound verbs in the noun + auxiliary verb structure in this historical period of

* Öğr. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
Lecturer, İstanbul Gelişim University, The School of Foreign Languages
ORCID 0009-0001-9556-8015

naz-batur@hotmail.com, nhbatur@gelisim.edu.tr

Cite as/ Atıf: Batur, N. H. (2024). Hamza-nâme'nin elli dördüncü cildinde yer alan Arapça ve Farsça isimlerden türemiş birleşik fiillerin incelenmesi. *Turkish Studies - Language*, 19(1), 75-94.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.73692>

Received/Geliş: 16 November/Kasım 2023

Accepted/Kabul: 20 March/Mart 2024

Published/Yayın: 25 March/Mart 2024

Checked by plagiarism software

Turkey Turkish; In order to identify and show the syntax between the noun element and the verb element, we conducted an examination on the 54th Volume of Hamza-nâme from the period.

Structured Abstract: Hamza-nâme consists of 72 volumes. The copy in the Rare Works Library of Istanbul University Faculty of Letters has different importance in terms of quality and quantity. Hamza-nâme, Hz. Muhammad's uncle and foster brother, and also known as the thirty-ninth of the first Muslims. It is the general name of epic folk stories about Hamza's legendary life and wars. Hz. Hamza, at the beginning of Islam. It was adopted and became widespread in a short time. In addition to the fact that Turks have a great love and respect for the Islamic religion, in general, there is an understanding of heroism and jihad at the core of all stories, Hz. Hamza's character, stance, courage, honesty and always being on the side of the weak are also important reasons for the Turkish people to find their own self in his person. As is the case with almost all historical heroes, Hz. Hamza's wars lost their reality as they were transferred to the folk tales of various Islamic nations, and many extraordinary adventures and incidents belonging to other periods, places and people were attributed to his personality. Among the Arabs, Sîretü Hamza, Esmârül-Hamza; In Iranians, Kışsa-i Emîr Hamza, Kitâb-ı Rümûz-ı Hamza, Dâstân-ı Emîr Hamza; The structure of these epic stories, known as Hamza-nâme in the Turks, is complicated, as are the narrations conveyed for their formation. His heroism in protecting Muhammad and spreading Islam paved the way for the formation of epic folk stories called Hamza-nâme.

It is understood that Hamza-nâmes were respected among the Turks as an oral tradition long before they became a written text. Although it does not have a national character, the Turkish people, according to the information given by Evliya Çelebi, are Hz. Sahîb-i Rûmî, the storyteller of the Prophet, compiled a Hamza-nâme for the first time, and later Ebü'l-Meâlî expanded it and increased it to sixty volumes. Turkish epics, which contain information about the Turks, are divided into two: "Epics before that period and for studies on the history of Turkey Turkish. In this respect, in our study, we examine the diversity and frequency of use of noun elements in compound verbs in the noun + auxiliary verb structure in this historical period of Turkey Turkish; We carried out an examination on the fifty-fourth Islam" and "Epics after Islam". It is known that Hamza-nâmes, which consist of stories shaped around the life of Hazrat Hamza, his adventures, his wars for the sake of religion and his bravery, are among our epics and folk tales after Islam and have attracted great attention. After the Turks accepted Islam, it is seen that some epic folk tales emerged in order to spread Islam, to make people adopt it, and to teach its rules, orders and prohibitions. One of the most important of these stories is Hamza-nâmeler by Hamzavi. It is known that Hamza-nâmeler consists of seventy-two volumes. After the Turks accepted Islam, it entered the Turkish cultural world from the Arabs to the Persians. Hz. Hamza-nâmes, inspired by Hamza's life, first appeared in oral culture and were put into practice in the 14th century by being written by Hamzavî, the brother of the poet Ahmedî. We do not have enough information about the life of Hamzavî, the author of Hamza-nâme. In addition to being the first Islamic epic adopted by the Turks, Hamza-nâmeler, in which Islamic epic heroes are described, is also a very valuable work as it reflects the vocabulary and linguistic features of Old Anatolian Turkish. The work, on which very little research has been done, has a simple and fluent language. Hamzavi wrote his works in a lively style, focusing on folk language elements. It presents the characters and their world to the reader with a realistic narrative that adds liveliness and takes the reader into a gripping story line. Unfortunately, the value of the work was not understood and it was criticized for its plain language. Âşık Çelebi did not include Hamzavî in his memoirs, as he did not consider him among the group of poets because he wrote a simple work intended to be read by the public.

Hamza-nâme is one of the voluminous works written in the field of Old Anatolian Turkish. However, it is one of our valuable works that have been added to Turkish Folk Literature, as it carries the language characteristics of that period and is written in a simple and understandable style, carrying its period into the future. We believe that it is the duty of those working in this field to carry this work, which unfortunately has not reached the place it deserves until today, and with this awareness, we have undertaken this task with the desire to bring the fifty-fourth volume of this valuable seventy-two volume work into today's Turkish and worked with this goal. The formation of Hamza-nâmes, which have an epic discourse, is Hz. It started among the Arabs after the martyrdom of Hamza. Hz. It is obvious that the epic stories called "Hamza-nâme", in which Hamza's life and heroism are told, are of Arab origin. Later, it passed into Turkish Literature through Iranians. At the time when Hamza-nâmes were written, Turks were in close relations with Arab states and Iran in various aspects. Reasons such as religious beliefs, lifestyle, economy and geography were effective in this. For this reason, Arabic and Persian words were used extensively in many works written in the field of literature in the relevant period. One of the methods of enriching the vocabulary of a language is to derive new words with existing structures in that language. This activity is sometimes done with derivational suffixes and sometimes

by combining words. In this study, we will focus on compound verbs that are formed by combining and enrich the vocabulary of the Turkish language, in the context of the fifty-fourth volume of Hamza-nâme. In our study, we will focus on the compound verbs whose noun elements consist of Arabic and Persian words in the fifty-fourth volume of Hamza-nâme, which belongs to the Old Anatolian Turkish period. The characteristics, types and frequency of use of compound verbs in the noun + auxiliary verb structure will be determined. This is important both for Volume of Hamza-nâme from the period in order to identify and show the syntax between the noun element and the verb element.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Hamzavî, Hamza-nâme, Volume 54, Compound Verbs

Öz: Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, İslamiyet'i yaymak, benimsetmek, kurallarını, emir ve yasaklarını öğretmek amacıyla bazı destanî halk hikâyelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hikâyelerin en önemlilerinden biri de Hamzavî'nin Hamza-nâmeler'dir. Hamza-nâmeler'in 72 cilt olduğu bilinmektedir. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmeleriyle birlikte Hamza-nâmeler, Araplardan Farslara oradan da Türk kültür dünyasına girmiştir. Hz. Hamza'nın hayatının esin kaynağı olduğu Hamza-nâmeler, önce sözlü kültürde ortaya çıkmış, 14. yüzyılda da şair Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî tarafından kaleme alınarak hayata geçirilmiştir. Hamza-nâme'nin yazarı olan Hamzavî'nin hayatı, hakkında, yeterli bilgi bulunmamaktadır. İslamî destan kahramanlarının da anlatıldığı Hamza-nâmeler, Türkler tarafından benimsenen ilk İslamî destan olmasının yanı sıra Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı ve dil özelliklerini yansıtmasıyla da oldukça değerli bir eserdir. Üzerinde çok az araştırma yapılmış olan eser sade ve akıcı bir dile sahiptir. Hamzavî, eserlerini halk dili unsurlarını ağırlık vererek canlı bir üslupla yazmıştır. Bu üslubun hikâyenin anlatımına canlılık kattığı, karakterleri ve onların dünyasını gerçekçi bir anlatı ile okuyucuya sunduğu ve okuyucuyu sürükleyici bir hikâye silsilesinin içine aldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda eserin kıymetinin anlaşılmadığı ve sade dili nedeniyle eleştirildiği görülmektedir. Âşık Çelebi, şairleri tanıttığı tezkiresini kaleme almaya başladığında Hamzavî'nin eserini oldukça basit ve sade bulmuş, eserine almaya uygun görmemiştir. Destansı bir söyleme sahip olan Hamza-nâmelerin oluşumu Hz. Hamza'nın şehit edilmesinden sonra Araplar arasında başlamıştır. Hz. Hamza'nın hayatı ve kahramanlıklarının anlatıldığı "Hamza-nâme" adlı destanî hikâyelerin Arap kaynaklı olduğu aşikârdır. Daha sonra İranlılar aracılığıyla Türk Edebiyatına geçmiştir. Hamza-nâmeler, yazıldığı dönemlerde Türkler, özellikle Arap devletleri ve İran'la çeşitli yönlerden sıkı ilişkiler içerisindeydi. Bunda dinî inançlar, yaşayış, ekonomi, coğrafya gibi nedenler etkili olmuştur. Bu sebeple, ilgili dönemde edebiyat alanında yazılan pek çok eserde Arapça ve Farsça kelimeler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bir dilin söz varlığını zenginleştirmenin yöntemlerinden biri, o dildeki mevcut yapılarla yeni sözcükler üretmektir. Bu faaliyet, bazen yapım ekleriyle bazen de sözcükleri birleştirme yoluyla yapılmaktadır. Bu çalışmada birleştirme yoluyla oluşturulan ve Türk dilinin söz varlığını zenginleştiren birleşik fiiller Hamza-nâme'nin elli dördüncü cildi merkeze alınarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait Hamza-nâme'nin elli dördüncü cildinde yer alan genel olarak isim unsuru Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan birleşik fiiller üzerinde durulacaktır. İsim + yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerin özellikleri, çeşitleri ve kullanım sıklıkları tespit edilecektir. Bu hem o dönem için hem de Türkiye Türkçesinin tarihine yönelik incelemeler için önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinin bu tarihî dönemdeki isim + yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerde yer alan isim unsurlarının çeşitliliğini, kullanım sıklıklarını; isim unsuru ile fiil unsuru arasındaki sözdizimini, tespit etmek ve göstermek amacıyla döneme ait Hamza-nâme'nin 54. Cildi üzerinde bir inceleme gerçekleştirildi.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Hamzavî, Hamza-nâme, 54. Cilt

Giriş

Tarih boyunca, milletler birbirleriyle daima bir alışveriş halinde olmuştur. Bu alışveriş, maddî unsurlar üzerinden olduğu kadar, dil ve kültür alışverişi biçiminde de gerçekleşmiştir. Bu mahiyette Türk dili, söz varlığı bakımından oldukça zengindir. Bu gerçeklikle birlikte bazı durumlarda bir kavramı ya da terimi ifade etmek üzere başka dillerden kelime alma yoluna da gidilebilmektedir. Hamza-nâmeler, yazıldığı dönem itibarıyla içerisinde Arapça ve Farsça kelimelerin fazlaca bulunduğu eserlerden biridir. Bu makalenin yola çıkış konusu; 2020-2022 tarihleri arasında, İstanbul Arel Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yapılan ve

danışmanlığını Prof. Dr. Muhammet YELTEN'in yaptığı "Hamza-nâme (54. cilt) (İnceleme-metin-sözlük)" yüksek lisans tezinden mülhem ortaya çıkmıştır. Yöktez ve makale tarama sistemlerinde, yapılan araştırmada, Hamza-nâmeler konusunda bu çalışmaya benzer herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmanın bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, ilk olarak Hamza-nâmeler ve bu eserin yazarı olan Hamzavî hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra, Hamza-nâme'nin 54. cildi tanıtılıp kısaca özeti verilmiştir. Çalışmanın konusu olan birleşik fiiller ile ilgili açıklamalar yapılarak bulgular kısmına geçilmiş eser içerisinde yer alan birleşik fiiller, yapıları bakımından incelenmiştir.

Hamza-nâmeler ve Hamzavî

Türkler tarafından benimsenen İslamî destan kahramanlarının anlatıldığı eserlerden bir tanesi de Hamza-nâmelerdir. Vasfi Mahir Kocatürk, Anadolu'da oluşan ilk İslamî kahramanlık destanlarının Hamza-nâmeler olduğunu ileri sürer. 10. yüzyıldan itibaren söylenmeye başlanmış, tarafından 14. yüzyıl sonuna doğru Şair Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî yazıya geçirilebilmiştir (Sezen, 1991, 8). Hamza-nâme'nin yazarı olan Hamzavî'nin hayatı, hakkında biyografik ve bibliyografik eserlerde yeterli bilgi bulunmamaktadır. 14. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'ın musahiplerinden şair Ahmedî'nin kardeşi olduğu kayıtlarıyla sınırlıdır. Hamzavî'nin gerçek adı da ulaşılan kaynaklarda bulunamamış ve Hamzavî adını da yazıya geçirmiş olduğu Hamza-nâmelerden aldığı bilgileri aktarılmaktadır (Uçman, 1985, 375). Hamzavî'nin en önemli kalem özelliği şüphesiz eserlerini sade bir dille, halk dili öğelerine ağırlık vererek canlı bir üslupla yazmış olmasıdır. Ne yazık ki canlılık kattığı, kişilerine ve dünyasına gerçekçi bir dünya sunan üslupla okuyucuyu içine alarak sürükleyen eserin kıymeti anlaşılammış ve sade dili nedeniyle eleştirilmiştir. Âşık Çelebi, kaleme almış olduğu tezkirede, Hamzavî'yi halk arasında okunmaya mahsus sade bir eser yazdığından mütevellit şairler zümresinden saymayarak yer vermemiştir (Köprülü, 2004, 190).

Eski Anadolu Türkçesinin önemli kaynaklarından olan Hamza-nâmeler, bu asrın dinî-destânî mahiyette olan mensur eserlerindedir. Hz. Hamza'nın macera dolu hayatı ve cenkleri çevresinde yazılan Hamza-nâmeler genellikle din, iman ve İslamiyet yoluna Arap ve İranlı Müslüman kahramanlar etrafında teşekkül eden bu destanlarda çoğunlukla muhayyileye dayalı efsanevî olaylar anlatılır. Daha çok İran kaynaklı efsanelerden alınan bu hikâyelerin ne tarihî gerçeklere ne de zamana uyması gerekmez (Uçman, 1981, 92). Hamza-nâme'de birbirini takip eden 200'e yakın hikâyede tarihi gerçeklerle ilgisi olmayan çok değişik, bazen Kafdağı gibi hayali ülkelerin, bazen gerçek kişilerle cin, peri gibi unsurların yer aldığı olağanüstü vakalar anlatılır. Bunlar Hz. Hamza'nın hiç gitmediği Rum, Seylan, Orta Asya, Çin gibi ülkelerde geçer.

İlk kez yazıya geçirildiğinde Hamza-nâme'nin kaç cilt olarak düzenlendiği maalesef bilinmemektedir. Hâlihazırda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496 numarada kayıtlı 72. Cilt Hamza-nâme bulunmaktadır. Hamzavî'nin Hamza-nâmesi değişik mekânlarda (kahvehanelerde, resmî kurumlarda, dükkânlarda, evlerde, hastanelerde) kitaplardan okunmuş veya meddahlar tarafından anlatılmış ve eseri okuyanlar nerede, ne zaman, kimlere okuduklarını kitapların üzerindeki boşluklara kaydetmişler, türlü resimler çizmişlerdir (Yelten, 2013). Yelten makalesinde eserin bütün Türkiye kütüphanelerdeki 70 cildin künyelerini kaydetmiş bugün için elde olmayan yalnız 40 ve 42. ciltler kaldığını ifade etmiştir (Yelten, 2013).

Hamza-nâme (54. Cilt) Tanıtımı

Hamza-nâme'nin 54. cildinin iki nüshası bulunmaktadır. Bunlar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496; İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu. 105'tir.

Bu çalışmada, geniş hacimli olan, Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil hususiyetlerini taşıyan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı bulunan 32 varaklı

nüşhayı esas aldık. Bu nüshanın tamamı harekesiz olarak yazılmıştır. Çalışmada dönemin dil hususiyetlerine bağlı kalınmıştır.

Hamza-nâme'nin 54. cildinde olağanüstü olaylara ve şahıslara da çokça yer verilmektedir. Eserin geniş bir coğrafyada işlenmesi, metnin zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Yazarın genellikle sade bir dil kullanması ve Anadolu ağızlarına sıkça yer vermesi, sadece yüksek zümredeki insanlara hitap etmediği, bütün halk kitlelerinin anlayacağı bir dille yazdığı fikrini vermektedir. Bu da eserin geniş kitlelere yayılmasına vesile olmuştur.

[1b/1]Hamza-i Bâ Şafānuñ Elli Dördüncü Cildi

(2)Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı rūzgār ve muḥaddiṣān-ı āṣār bu üslūb üzere nakl ve beyān iderler ki (3) Hamza-i şāḥib-kıran-ı 'ālem yigirmi dōrt kere yüz biñ 'askeri ile gemiye binüp 'azm-i Mecter-i zemīn (4) eyleyüp gitmişler idi. Deryāda furtına olup bir anda öldiler. Her biri cezāreye dūşüp (5) kimi Hamza yanına, kimi Melik Ḥāver'üñ yanına cem' oldılar. Hamza-nâme'nin 54. cildi işte bu satırlarla, Hamza'nın askerleriyle beraber gemi yolculuğu sırasında geçirdikleri kazayla başlar. Hamza-nâmelerin başkarakteri Hamza'ya bu ciltte hikâyenin başında ve sonunda yer verilmiştir; Hamza'nın adından olaylar esnasında, söz edilse de genel olarak Hamza'nın yeğeni olan Melik Kasım ve Hamza'nın oğlu Bedi'üz-zaman'ın gayri müslimlere karşı yaptıkları mücadeleler, kahramanlıklar ön plana çıkarılmaktadır. Bu iki kahraman öncelikle hasımlarını hoşgörü ile İslam dinine davet etmekte, kabul etmedikleri takdirde de onlarla savaşmaktadırlar.

Hamza-nâme (54. Cilt) Metninin Özeti

Hamza-nâme'nin 54. cildi bir gemi kazasıyla başlar. Hamza, bir deniz yolculuğundayken denizde, bir fırtına çıkar ve gemi batar. Askerlerin bir kısmı ölür diğer askerler farklı farklı adalara ulaşmayı başarır. Bu şekilde başlayan hikâye daha sonra Melik Kasım ve Sencab Şah arasındaki zorlu mücadele ile devam eder. Bu mücadele süresince Sencab'a zarar verme amacı gütmeyen ve merhametli olan Melik Kasım, onu defalarca İslam'a davet eder. Melik Kasım'ın bu civan mertliğinden etkilenen Sencab sonunda İslam'ı kabul edip İslam uğruna savaşmaya karar verir. Bunu gören kale halkı da hiç tereddütsüz hep beraber Müslüman olurlar.

Hikâye, güzelliği ve savaşçılığı dillere destan olan Kemender Şah'ın kızı Zamir Banu ve Lika'nın mücadelesiyle devam eder. Zamir Banu, Lika'nın evlenme talebini reddeder ve Lika'nın, üzerine gönderdiği orduyla savaşır. Yenilgiyi hazmedemeyen Lika, Zerheşt'in sihir gücüyle Zamir Banu'yu yenmeyi amaçlar; ancak öncesinde güneşe tapan Zamir Banu, savaştan bir gece önce rüyasına giren peri sayesinde İslam'a girer ve Zerheşt'in sihri yok edecek bir dua öğrenir. Bu duayı Zerheşt'in sihrine karşı okuyan Banu, sihri etkisiz hale getirir ve bu savaş da kazanır.

Diğer taraftan Kürşaseb, Kenan'ın Menkule adlı kızıyla evlenir. Onların dev görünümlü Şengül adında bir kızları olur. Kenan bu kızı Gazavus Ejderhim adlı ifritle evlendirir. Onların insanoğluna benzer Kahrun adında mert bir oğulları olur ve bu çocuğu Kenan büyütür. Kahrun bir gün Zamir Banu'yu görür ona âşık olur ve onu kaçırıp dedesine götürür. Zamir Banu, Kahrun'un soylu bir aileden geldiğini öğrenir ve dövüşte kendisini yenmesi koşuluyla onunla evlenmeyi kabul eder. Kahrun dövüşte onu yener ve evlenirler. Onların da güçlü kuvvetli Ebraha adında bir çocukları olur. Ebraha delikanlı olduğunda, resmini gördüğü Gencab'ın kızına âşık olur. Ancak Gencab'ın memleketini ele geçiren Bedi' de Gencab'ın kızına âşıktır ve kız Bedi'in yanındadır. Bunları öğrenen Ebraha, Gencab'ın kendisine kızını vermesi karşılığında memleketini Bedi'den almayı Gencab'a vaat eder ama ikisinin de Müslüman olmasından dolayı Bedi'i öldürmeyeceğini söyler. İki tarafın orduları karşı karşıya gelir, Ebraha ile Bedi' arasında kahramanca bir mücadele başlar. Ebraha, fiziksel üstünlüğüne rağmen Bedi' ile baş edemez. Bedi' bu durumdan gururlanıp kalkan kullanmadığı için ciddi bir darbe alır. Bedi' yaralı bir şekilde hekimler etrafındayken başına gelenlerin gururundan olduğunu anlar ve pişman olur. Bedi' o gece rüyasında Hızır aleyhisselamı görür ve onun kerametiyle eskisinden daha güçlü bir şekilde uyanır. Ertesi gün onu savaş meydanında

görenler hayret eder. Ebraha ve Bedi' arasındaki mücadele tekrar başlar ve Bedi' üstün gelir. Ebraha ona tabi olur. Ebraha Gevher Mülk Banu'nun bundan sonra kardeşi olduğunu söyler ve Ebraha ile Bedi' dost olurlar. Ebraha'nın Bedi''in tarafına geçmesiyle İslam ordusu kâfir ordusuna üstün gelir böylelikle Gencab esir düşer. Bedi''in karşısına elleri bağlı bir halde çıkar. Bedi' onu İslam'a davet eder ama Gencab bu daveti reddeder ama herkesin huzurunda kızını Bedi''e verdiğini açıklar. Bedi' ve Gevher Melek Banu evlenirler.

Gencab, Kahraman-ı Acem ile bir olup memleketini geri almak için Bedi''e savaş açar. Bu savaş esnasında Hamza, askerleriyle gelir. Bu durumdan tedirgin olan Kahraman-ı Acem lika'ya mektup yazarak ondan yardım ister. Kahraman-ı Acem ve Hamza'nın ordusu karargâhlarını kurar ve iki taraf karşı karşıya gelir. Hamza, Kahraman-ı Acem'e mektup gönderir. Mektupta onu İslam'a davet eder ama Kahraman-ı Acem İslam'a girmeyi reddeder. Mektubu getiren Ömer, Kahraman-ı Acem ve yanındakilerden caize bekler. Onlar caize vermeyeceklerini söyleyince Ömer onları tokatlayıp taçlarını alıp kaçar. Bu durum Kahraman-ı Acem'in çok zoruna gider. Ertesi gün savaş başlar İslam ordusu kâfir ordusunu hezimete uğratar. Bu durumda Kahraman-ı Acem yine Lika'dan yardım ister bu sefer yardıma Mehlehil Cazu gelir ve sihir ile İslam ordusuna galip gelmeye çalışır Hamza'nın ve Melik Kasım'ın okuduğu dualar sayesinde cazunun yaptığı sihirler etkisiz hale gelir ve İslam ordusu kâfirlere karşı galip gelir.

Kahraman-ı Acem ve İslam ordusu tekrar karşı karşıya gelmek için hazırlanır. Hazırlıkların yapıldığı zaman nevruz zamanıdır. Askerler arasında, Lika'nın nevruz gününde uzun sakalının her telini mücevherlerle donattığı bu şekilde kayığa binip halkı selamladığı halk da bu parlaklığı mucizevi bir hal olarak görerek Likaya secde ettiği konuşulurken Ömer bunu duyar ve Lika'nın sakalını kesip Hamza'ya getirmek üzere yola çıkar. Ömer'in bir maceraya atıldığı olaylar anlatılmaya başlarken 54. cilt sonlanır.

Fiiller

Fiiller; genel olarak iş, oluş, eylem bildiren ve yalnız başlarına da bir anlam ifade edebilen sözcüklerdir. “Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözcüktür. Fiiller karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramları ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler” (Korkmaz, 2009:525).

Türkçede fiiller, kendi içlerinde aldıkları eklere ve eksiz şekillerine göre 3 başlıkta incelenmektedir. Hareket bildiren bu sözcüklerin farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı fiilleri “yapıları, içerikleri, anlamları, kılınışları ve çatıları” bakımından tasnif etmek lazımdır. Yapılarına göre fiilleri; a. Basit Fiiller b. Türemiş Fiiller c. Birleşik Fiiller olarak üç başlıkta incelemek mümkündür (Korkmaz, 2009:528). Çalışmanın konusu, Hamza-nâme’de birleşik fiiller olduğu için sadece birleşik fiil yapısı üzerinde durulmuştur.

Birleşik fiil

Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin veya isim soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan kelime grubudur. Bir dilin zenginliğini gösteren en önemli özelliklerden biri dilin birleştirme özelliğidir. Yan yana getirilen sözcükler birleşim sonucunda farklı anlamlarda yeni sözcükler meydana getirmekte ve söz varlığını zenginleştirmektedir.

Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi adlı çalışmasında birleşik fiilleri “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur” şeklinde tanımlamakta ve birleşik fiilleri bir hareketi karşılayan birleşik fiiller ve bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller olmak üzere iki ana başlık altında incelemelerde bulunmuştur (2013: 73).

Ercilasun (2004: 73) birleşik fiilleri; “Hareket, oluş ifade eden bir kavram karşılamak için basit ve türemiş fiillerden nasıl istifade ediyorsak birleşik fiillerden de aynı şekilde faydalanırız. Yani

kavramı anlatma ve fonksiyon bakımından basit ve türemiş fiillerle birleşik fiiller arasında hiçbir fark yoktur. Bu üç türlü fiil arasındaki fark, sadece teşkil edilişleri bakımındadır. Basit ve türemiş fiiller tek kelimededen, birleşik fiiller iki ve daha fazla kelimededen meydana gelir.” şeklinde tanımlamıştır.

Ergin'e göre, “Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımlamaktadır ve birleşik fiilleri iki kategoride incelemiştir. İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller et-, ol-eyle-, bulun-, yap-;fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ise bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy(ko-) olarak sıralamıştır (1999: 386-387).

Banguoğlu (2011: 314)'na göre, salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ve eylemek, yapmak, kılmak gibi anlamdaşları yalnız kullanılışları dışında yardımcı fiil (verbe auxilliaire) olarak birçok isim tabanları ile belirsiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiiller meydana getirirler. Salt anlamda kılış ve oluş ifade ettiklerinden o isim tabanlarını fiilleştirmiş olurlar.

A.von Gabain, genel olarak Eski Türkçe, Osmanlıca ve Türkiye Türkçesi sahalarında asıl fiil + yardımcı fiil yapısını ele aldığı “Türkçede Fiil Birleşmeleri” adlı makalesinde; bu yapıyı üç başlığa ayırmaktadır (Gabain, 1988, s. 24).

Birleşik fiillerin dizilimi birçok farklı yapıdan oluşabilmektedir. Dizilimlerin incelenme amacı ise birleşik fiillerin metin içerisindeki kurulum yapılarını görebilmektir. İsim ile yardımcı fiil arasına giren sözcükler anlamı kuvvetlendirme görevi görmüş ancak birleşik fiil sadece bir anlamı karşılamıştır. (Türk, 2023, s. 29).

Türkçede sözcük üretme ve yeni bir yapı ortaya koyması noktasında birkaç farklı yöntem vardır. Özkan, Türkçede yeni kelime yapma yollarından birinin de birleştirme yolu olduğunu ifade etmiştir (Özkan, 2013:13).

Birleşik fiiller sözcük türetmede önemli görev üstlenmektedir. Türkçede yeni kelime yapma yollarından biri de birleştirme yolu olduğu belirtilmiştir. Çeşitli benzetmeler ve mecazlar kullanılarak anlatım daha da etkili kılınmıştır (Türk & Keşküş, 2022, s. 189).

Başka dillerden alınan yabancı kökenli isimler, yardımcı fiillerle birleşerek yeni bir birleşik fiil yapısı oluşturulabilir. Türkçe kökenli bir fiil unsuru ile yabancı kökenli bir isim unsurunun birleşmesiyle oluşan birleşik fiillere sıkça rastlanmaktadır (Koç, 2020, s. 264). Türkçenin her döneminde farklı oranda dilimize giren alıntı kelimeler ise daha çok **it-**, **eyle**, **ol-**, **kıl-** yardımcı fiilleri ile kullanım alanına geçmişlerdir.

Bulgular

Bu bölümde, eserde geçen birleşik fiiller tespit edilip, almış oldukları yardımcı fiillerine göre ve isim unsurunun kökenine göre tasnifler yapılarak metin içerisinde geçtiği cümle ile birlikte gösterilecektir.

İsim + Yardımcı Fiil Yapısıyla Oluşmuş Birleşik Fiiller

İsim soylu bir sözcük ile bir yardımcı fiilin birleşmesiyle oluşan yapılardır. Hamza-nâme birleşik fiil bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Bu bölümde, Hamza-nâme'nin 54. Cildindeki Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan isim + yardımcı fiil şeklinde olan birleşik fiiller örnekleri verilmek suretiyle gösterilecektir. Kelimelerin kökleri Arapça (Ar.) Farsça (Far.) olarak belirtilmiştir. Daha sonra tamamının yüzdelikleri hesaplanıp belirlenecektir.

İsim + eyle- Yapısıyla Oluşmuş Birleşik Fiiller (Sıklık: 231, Oran %21)

'ahd eyle- (Ar.+T.) Söz vermek, yemin etmek.

Bilürsin Hürmüz 'ün atası Nüşî' revân ile 'ahd eyledüm 020a/11.

baḥş eyle- (Far.+T.) Hibe etmek.

bārgāhlaruñ zabṭ idüp mā'adāsın 'askere baḥş eyledi 004b/04.

ceng eyle- (Far.+T.) Savaşmak.

sekizinci gün öyle zamānlar olunca ceng eylediler 019a/16.

çābuḳlık eyle- (Far.+T.) Hızlı, süratli, serî.

Āferīn oğul, eyü çābuḳlık eyledüñ 022a/14.

da'vet eyle- (Ar.+T.) Çağırma.

'Acem anlara nāmeler gönderüp da'vet eyledi 011b/16.

emr eyle- (Ar.+T.) Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususundaki kesin hüküm.

Sencāb Şāh şād olup tiz emr eyledi 002a/15.

feryād eyle (Far.+T.) Haykırmak.

bu huşūşda haberdār olup ol kadar feryād eyledi 013a/19.

ḥabs eyle- (Ar.+T.) Bir yere kapatıp çıkmasına izin vermemek.

birer ikişer şabāḥdan bunları götürüp çadırunda ḥabs eyledi 025b/16.

'ibādet eyle- (Ar.+T.) İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler.

Ḥudavendi 'āleme 'ibādet eylemek 014a/04.

ḳabūl eyle- (Ar.+T.) Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma.

gel sen dīni İslāmı ḳabūl eyle 005b/07.

ma'reke eyle (Ar.+T.) Savaşmak.

Aḥşām olunca 'acāyib ma'rekeler eylediler 003b/14.

naḳl eyle-(Ar.+T.) Götürmek, taşımak, aktarmak.

'Ömer'üñ Likā, nevrūzına gitdügin naḳl eyledi. 028a/02

pāre eyle-(Far.+T.) Parça: Parçalama.

men' idüp bir tīg urup iki pāre eyledi 024b/02.

rām eyle- (Far.+T.) İtaat ettirme, boyun eğdirme.

Ceyranīye rāst geldim kendime rām eyledüm 011b/11.

şafā eyle- (Ar.+T.) Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.

Ebrahā du'ā idüp şafā eyledi 016a/13.

Şān eyle- (Ar.+T.) İyi bir nitelikte tanınmış olma durumu, ün, şöhret.

bir giriş girdi kim anda bir şān eylediler 013a/07.

tağyir eyle- Ar.+T.) Değiştirme, başka şekle sokma.

ben aña çok tağyir eyledüm. 009a/20.

va'd eyle- (Ar.+T.) Söz verme, üstüne alma, taahhüt etme.

diyü va'd eyledi 004b/08.

zabıt eyle- (Ar.+T.) Tutmak, yakalamak.

māl ve hazinelerin zabıt eylediler 004b/04.

İsim + it- Yapısıyla Oluşmuş Birleşik Fiiller (Sıklık: 308, Oran: %28)

āferīn it- (Ar.+T.) Beğenme, takdir, teşvik duygularını anlatmak için kullanılır; yaşı, var ol, bravo.

Bedī' de Ebrahā'ya āferīn iderdi 007b/03.

bend it- (Far.+T.) Bağlamak.

'Ömer'i böyle kıyāfetle bend idüp 023a/17.

cem' it- (Ar.+T.) Bir araya getirmek, toplamak.

'askerin cem' idüp 002a/08.

çābuḫlık it- (Far.+T.) Hızlı, süratli, serî.

Server gördi olmaz çābuḫlık idüp 004a/11.

da'vā it- (Ar.+T.) İddia etmek.

Eger erlik da'vā iderseñ 011a/06.

evvel it- (Ar.+T.) Başlangıç, evvela, ilk önce, ilk olarak.

'Ömer eyitdi ben ḫamleyi evvel itmeme 023b/08.

ferāḡat it- (Ar.+T.) Hakkından vazgeçmek.

bunlaruñ ḫaşıdları budur ki Tā Liḫā'ya varmayınca ferāḡat. itmezüz 021a/05.

ḡalebe it- (Ar.+T.) Yenmek, mağlup etmek.

Ḳāhir eyitdi Dilāver eger bu kere baña ḡalebe iderseñ 019a/20.

ḫabs it- (Ar.+T.) Bir yere kapatıp çıkmasına izin vermemek.

Ba'de bende çekdiler Andan ḫabs itdiler 005a/01.

ihmāl it- (Ar.+T.) Üstüne düşeni zamanında yapmamak, önem vermeyip kendi hâline bırakmak.

Dilāver ne 'aceb ihmāl idersin 003b/20

kār it- (Far.+T.) Kazanç sağlamak, kazanmak.

"Be hey nā-bekār çüñkim saña naḫīḫat kār itmez 012b/15.

luḫf it- (Ar.+T.) İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

"Ey pehlevān, senden bir niyāzum vardır, luḫf idüp 008b/20.

medḫ it-(Ar.+T.) Övmek, methetmek.

'Ayyār'undur ki sen anı medḫ idersin 022b/14.

naḫīḫat it- (Ar.+T.) Öğüt vermek.

niçün bunlara naḫīḫat itmez süñ? 022a/09.

pāre pāre it-(Far.+T.) Parça parça etmek.

Ġazaba gelüp nāmeyi pāre pāre idüp 006b/21.

rencīde it-(Far.+T.) İncitmek.

zinhār baña rencīde itmen 017b/08.

şabr it- (Ar.+T.) Telaşa kapılmadan beklemek.

‘Ayyār da biraz şabr idüp 005a/05.

şikāyet it (Ar.+T.) Şikāyet etmek.

Ġamza ‘dan Bedī ‘den şikāyet idüp 021a/04.

taḥsīn it- (Ar.+T.) Güzel bulup takdir etmek, övmek, alkışlamak.

Herkes gördükde taḥsīn idirlerdi 009a/11

‘üryān it- (Ar.+T.) Çıplak bırakmak.

hemān tīġi sürḥı ‘üryān idüp 003a/13.

vaşf it- (Ar.+T.) Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelikleri belirtmek.

Ebrahā ‘nuñ erliġin vaşf idüp 010b/02.

yād it- (Far.+T.) Anmak, hatırlamak.

Evvelinde nāme Ġüdā ‘yı yād idüp 018b/10.

zabt it- (Ar.+T.) Tutmak.

ḥīn ve ḥargāḥ ve bārgāḥlaruñ zabt idüp 004b/04.

İsim + ol- Yapısıyla Oluşmuş Birleşik Fiiller (Sıklık: 372, Oran: %34)

‘āciz ol- (Ar.+T.) Güçsüz, kudretsiz, zayıf.

tīġi ḳahrundan ‘āciz olduñuz mı? 018b/15.

bā‘is ol- (Ar.+T.) Sebep olan şey, sebep.

Biri eyitdi ne fesāda bā‘is olup 017b/05.

cem° ol- (Ar.+T.) Toplanmak.

nice kere yüz biñ adam cem ‘olur 027b/11.

dāḥil ol- (Ar.+T.) İçine girmek, içinde olmak.

Birgün şabāyıla gelüp dāḥil oldu 028a/08.

emīn ol- (Ar.+T.) Güvenmek inanmak inak.

Biz de anlaruñ şerründen e. olalım didi 024b/12.

faşl ol- (Ar.+T.) Ayırmak, ayrılmak.

yāḥūd in atından kemer tutuşalım, faşl olalım 004a/06

ġāfil ol- (Ar.+T.) Habersiz bulunmak.

Bedī ‘ eyitdi: “Ey dilāver ġāfil olma 015a/18.

ḥalāş ol- (Ar.+T.) Kurtulmak.

*Bugün Bedî'üñ işi tamâm olur, elinden **halâş oluruz** 012a/09.*

i'lâ ol- (Ar.+T.) Yüceltmek, şânını, şöhretini arttırmak.

*'Ömer eyitdi: "Ey oğul, belki **i'lâ olursuñ.** 022a/16.*

ķābil ol- (Ar.+T.) İmkan dāhilinde bulunmak, mümkün olmak.

*iķdāmla cenge ķurdi. Lākin **ķābil olup** 027a/12.*

lāzım ol- (Ar.+T.) Gereklilik, lüzumluluk.

*'Asker niye geldi İslām 'askeri kendilere **lāzım olan** 013a/17.*

merd ol- (Far.+T.) Yiğitlik, bahadırılık.

*şanurdum hāşā ki sen **merd olasun** 011a/15.*

nerm ol- (Far.+T.) Yumuşamak.

*kelleler kerīm ve hātırlar **nerm olduķda** 006a/07.*

pelid ol- (Far.+T.) Pis, murdar, alçak kimse.

*Zirā Zerdheştne sihirgār **pelid olduķın** 007b/17.*

rām ol- (Far.+T.) İtaat eden, boyun eğen.

*uşulünde baña **rām olasuñ** 007b/13.*

süvār ol- (Far.+T.) At vb. bir binek hayvanına veya bir taşıta binmek.

*şabāh olduķda iki tarafdan **süvar olup** 002b/12.*

şād ol- (Far.+T.) Sevinçli, memnun, mesrur.

*Sencāb Şāh **şād olup** 002a/15.*

tārumār ol- (Far.+T.) Perişan olmak darmadağınık olmak.

*'asker **tārumār olup** 004b/03.*

vaşf ol- (Ar.+T.) Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik.

*'asker birbirlerine şöyle girişdiler ki **vaşf olunmaz** 024a/14.*

yağmā ol- (Far.+T.) Zor kullanarak karşısına çıkan şeyleri alıp kaçma, çapul, talan.

*Her kimin falān yirde esbābı zāyi' olup **yağmā oldıysa** 009b/21.*

zāhir ol- (Ar.+T.) Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan.

*kemüke toķandı ammā kemükden bir şadā **zāhir olup** 012a/17*

İsim Unsuru Arapça Olan Birleşik Fiiller: Bu bölümde, isim unsuru Arapça olan birleşik fiiller incelenecektir. Arapça isim + yardımcı fiil yapısıyla oluşmuş birleşik fiiller şunlardır:

‘ahd eyle-: 020a/11
‘arż eyle-: 018b/07,
‘azm eyle-:021a/16
‘aşk eyle-:007a/08,
āferin it-: 011b/02,
‘ahd it-:020b/07,
‘arż it-:027b/04, 009b/04, 021a/02,
‘arż-ı cemāl it-:027b/11
‘aşk it-: 007a/09,
‘aciz ol-: 018b/15
āhır ol-: 020a/17
‘asker ol-: 002b/09,
‘aşk ol-:023a/21,
‘aşıq ol-:006a/19, 008b/09, 010a/06, 008b/14, 010a/07,
beyān eyle-:007a/03, 019a/02,
beyān it-: 001b/02,
bā’iş ol-: 017b/05,
bā’ıl ol-: 007b/19
beyān ol-: 020b/03
cevāb eyle-:014a/21, 022a/01,
cinās eyle-:011b/20,
cem’ it-: 002a/08, 006b/12,
cevāb it-:019b/14
cezb it-:008a/20
cümle it-:019a/18,
cem’ ol-: 001b/05, 017b/14, 006a/10, 011a/01, 011a/10, 020b/21, 027b/11, 028b/10
cümle ol-:018a/10, 020a/17,
da’vet eyle-:011b/16, 018a/18, 020b/16, 022b/07, 023a/02, 024a/16, 025a/19,
du’ālar eyle-: 020a/04,
da’vā it-:011a/06, 013b/12,
da’vet it-:002b/17, 021b/01,
def’ it-:015b/12,
devr it-:006a/07,
du’ā it-: 001b/07, 002a/08, 002b/06, 005a/21, 016a/13, 018b/08, 021a/20, 025a/17, 028a/02,
dāhıl ol-: 028a/08,
emr eyle-:002a/15, 004b/15, 005b/03, 006a/21, 006b/04, 006b/12, 007b/16, 009a/01, 010a/18, 011a/09, 014b/19, 016b/07, 022b/04, 024a/09, 025a/06,
emr it-:016b/13, 005b/05, 001b/16, 002b/05, 006a/03, 006b/02, 013b/16, 014b/18, 021a/10, 026b/04
evvel it-:023b/08,
emīn ol-:024b/12
esīr ol-:017a/03, 016b/11, 014a/15, 016b/10,

firār eyle-:026b/16, 027a/21,
farq it-:024a/13
ferāğat it-:021a/05
feth it-: 027a/04,
firār it-: 018b/12, 021b/02,
faşl ol-:004a/06,
fedā ol-:013b/04,
fevt ol-: 008b/05,
feth ol-:006a/01
ğalebe it-:019a/20, 006a/04,
ğālib id-:018b/18,
ğāfil ol-: 012a/10, 015a/18,
ğālib ol-: 008b/18, 019a/19, 011b/09
ğarīb ol-: 018a/14,
ğarq ol-: 003b/03, 012b/13, 015a/06, 019a/10, 027b/12,
ğāyb ol-: 014a/13,
ğayret ol-: 013b/10,
ħabs eyle-:025b/16,
ħamle eyle-: 003a/04, 003a/05, 007a/10, 007a/15, 008a/09, 008a/13, 010a/13, 011a/20, 011b/01, 011b/04, 011b/19, 019b/18, 023b/07, 024a/15,
ħāşıl eyle-:016b/03,
ħatā eyle-:015a/13, 016a/14,
ħavāle eyle-: 005b/12, 007a/11, 007a/13, 008a/08, 009b/13, 012a/15, 012a/17, 015a/21, 023b/09,
helāk eyle-: 002b/18, 008a/07, 009a/13, 010a/17, 023b/18,
ħikāyet eyle-:017a/12, 017a/16, 028b/04,
ħukm eyle-: 013a/03,
ħabl it-:003a/19,
ħabs it-:005a/01, 022b/13
ħalāş it-:016a/01, 026b/09, 010a/08, 010a/21
ħamle it-:003a/21, 024b/05, 026a/05, 003a/10, 011b/01,
ħareket it-:012a/19,
ħavāle it-:015a/19, 012b/12,
ħavāya it-:023b/10
ħavf it-:008b/12,
ħaz it-:016a/15,
ħazer it-: 021b/12,
helāk it-:027a/14, 014b/21, 016b/02, 012b/03,
ħirāset it-: 027a/08,
ħücüm it-: 004a/15, 004b/21, 026b/14,
ħabs ol-019b/18,
ħāl ol-: 015a/02, 021a/01, 023b/04, 003b/12
ħalāş ol-:021b/03, 024b/15, 012a/09

ḥaml ol-: 019a/18	ḳadar ol-: 014b/21,
ḥançer ol-: 022a/11,	ḳādir ol-: 012b/20, 025a/04, 009b/11,
ḥāşıl ol-: 014a/08,	kāfir ol-: 024b/03,
ḥayr ol-: 005b/03,	ḳā'il ol-: 008b/17, 008b/17
ḥayrān ol-: 019a/12, 019b/01, 023a/19, 024a/07,	luḳf it-: 016b/13, 008b/20,
ḥāzır ol-: 025b/14, 002b/08, 019a/01, 014b/09,	lāzım ol-: 011a/03, 013a/17, 013b/19,
helāk ol-: 012b/11, 026b/12, 016b/09, 019b/06, 018a/06	ma' rekeler eyle-: 003b/14, 011b/02, 013b/21,
ibādet eyle-: 014a/04,	men' eyledi-: 002b/16, 003a/06, 003a/09, 007a/12, 008a/04, 010a/14, 012a/04, 015b/01,
iḥāfa eyle-: 004b/05, 013b/07, 015a/04, 027a/05	meydān eyle-: 002b/21, 003a/15, 019a/12,
iḥānet eyle-: 022b/20,	muḥabbet eyle-: 004b/06,
iḥsān eyle-: 015a/12,	murād eyle-: 006a/03, 014a/02, 006a/0
i'lām eyle-: 010a/02	müşāvere eyle-: 007b/06,
imdād eyle-: 021a/10,	müfāla'a eyle-: 004b/16,
ināyet eyle-: 014b/16,	medḥ it-: 022b/14,
iḥmāl it-: 003b/20,	men' it-: 003b/10, 003a/05, 004a/20, 008a/06, 020a/05, 024a/16, 024a/21, 024a/20,
imdād it-: 002a/07, 023b/14, 002a/05,	merḥamet it-: 017b/09,
inād it-: 021b/20, 009b/07	meydān it-: 011b/15, 019b/19,
isnād it-: 019a/17,	mu' āvenet it-: 002a/04
istiḡnā' it-: 002a/06,	muḥabbet it-: 006a/19,
istikbāl it-: 007b/03,	muḥālefet it-: 005b/20, 025b/20, 002b/07,
işāret it-: 025a/18,	mübāşeret it-: 021b/15
iḥā'at it-: 026a/10, 026a/10, 009b/11, 026a/07, 011a/08, 014b/03,	mülāyemet it-: 003a/18
iḥminān it-: 009a/11,	münhezim it-: 016a/05,
i'lā ol-: 018b/17, 022a/16	murūr it-: 009a/05,
imtiḥān ol-: 006a/03, 006a/03,	mürüvvet it-: 016b/12,
imtilā ol-: 023b/06,	müşāvere it-: 022b/17, 018b/03,
inşāf ol-: 015b/16,	maḡlūb ol-: 007a/16,
işāret ol-: 028b/01	maḡlūbe ol-: 004a/16, 007a/17, 024a/10,
ḳabūl eyle-: 005b/07, 016b/18, 016b/19,	maḡrūr ol-: 025a/05, 024b/04, 025a/20
ḳahḳaha eyle-: 019b/05,	mālik ol-: 017a/09, 020a/08
ḳarār eyle-: 001b/16,006a/02, 007b/01, 008a/01, 008a/11, 010b/16, 011a/01, 016a/08, 018b/05, 020a/07, 020a/09, 022b/03, 022b/09, 022b/10, 025a/07, 027b/01, 028a/16, 002a/02,	ma' lūm ol-: 018b/11,
ḳatīl eyle-: 025b/17	ma' zūr ol-: 006b/14,
kelām eyle-: 006b/21,	melūl ol-: 017b/12, 004a/01
ḳabūl it-: 002b/17, 011a/13, 027b/04, 005b/16, 006b/19, 018b/13, 020b/06, 004b/18,	meşḡul ol-: 016a/17, 027a/02, 024b/07,
ḳarār it-: 024b/20, 025a/08, 001b/19, 028a/18, 019a/08, 025a/09,	meydān ol-: 003b/17, 007a/03,
ḳaşd it-: 011a/02, 003a/19, 010a/09,	mezīd ol-: 016a/10,
ḳarār it-: 024b/20, 025a/08, 001b/19, 028a/18, 019a/08, 025a/09,	muḥkem ol-: 009a/20
ḳaşd it-: 011a/02, 003a/19, 010a/09,	muḳābil ol-: 002b/14, 006b/16, 008a/03, 008a/05, 020a/01, 007b/12, 011a/11, 026b/11, 002b/21,
küşāde it-: 014b/19,	muḳarrer ol-: 002b/12,
ḳat' it-: 013b/01,	muḳayyed ol-: 013b/07, 014a/20, 022b/16, 005a/04, 023a/04, 010b/09, 003a/13, 005a/18, 009b/14, 008a/18
ḳatīl it-: 025b/18, 025b/18, 003a/19, 016b/01, 003a/03, 003a/04, 010b/14, 023b/15, 010b/12, 022b/15,	muntazar ol-: 015b/18,
ḳıyās it-: 012a/10, 023b/06, 008b/07,	murād ol-: 020b/02,
ḳābil ol-: 027a/13,	mustaḡraḳ ol-: 015a/03, 019a/04, 019a/06,
	muḳ' ol-: 019a/20
	mübārek ol-: 006a/02, 015a/12,
	müheyā ol-: 020b/17,
	münevver ol-: 019a/03, 025a/10,

münhezim ol-: 024b/02, 024b/07, 026b/15,	taḳayyüd eyle-: 015a/01,
müselmān ol-: 009b/07, 005a/09, 005b/18, 005b/20, 005b/21, 009b/18, 016b/20, 019b/10, 017a/04, 005a/17, 009a/18, 016b/17, 020b/16,	taḳrīr eyle-: 010a/20, 018a/10,
müšerref ol-: 016b/10,	taḳsīm eyle-: 026b/20,
müyesser ol-: 005a/13, 009a/15	ṭaleb eyle-: 002b/13, 008a/02,
naḳl eyle-: 028a/02,	ta‘līm eyle-: 007b/21,
naşb eyle-: 006a/09,	tażarru‘ eyle-: 002a/05,
naşihatler eyle-: 021b/06	teklīf eyle-: 016a/09,
nidā eyle-: 007b/16,	telḳīn eyle-: 007b/18,
naşihat it-: 022a/09, 005b/09,	tertīb eyle-: 023a/08,
nazar it-: 005b/04, 017b/02,	teslīm eyle-: 015b/10,
nekbet it-: 024b/10,	tağyīr it-: 005a/02,
nidā it-: 025b/14,	taḥsīn it-: 009a/11, 020a/06,
nikāḥ it-: 008b/14, 008b/18, 017a/02, 020b/02,	taḳsīm it-: 024b/06,
niyet it-: 006a/12,	ṭama‘ it-: 011a/17,
nādīm ol-: 006b/06,	tamām it-: 011a/04, 013a/15
naḳl ol-: 022b/12,	ta‘mir it-: 006a/13,
naḳş ol-: 007b/21,	tażarru‘ it-: 015b/01, 015b/13,
nidā ol-: 013b/16,	tebdīl it-: 024b/03,
nikāḥ ol-: 011a/17,	tecrübe it-: 014a/20,
red eyle-: 011a/13,	tedārik it-: 023a/06, 006b/12
ri‘āyet eyle-: 017a/15, 020a/15,	teklīf it-: 003a/20,
ricā eyle- 020b/08,	temāşā it-: 011b/20, 028a/11, 001b/19,
ri‘āyet it-: 013b/09, 024b/18, 007b/13,	terk it-: 009b/07,
ricā it-: 025b/20,	tesbīt it-: 027a/07, 023a/06
rāzī ol-: 020b/16,	teslīm it-: 011a/03, 025b/21, 018b/12,
şafā eyle-: 016a/13, 016a/16,	tevcih it-: 020b/15,
selām eyle-: 028b/02	tevekkül-i Ḥaḳḳ it-: 015b/14,
su‘āl eyle-: 013a/8, 027b/10, 001b/07,	tezyīn it-: 011b/16,
şabr it-: 014b/05, 005a/05,	tövbe it-: 009b/06,
seyr it-: 022a/13, 008b/08, 028a/12, 028a/15, 028a/18	tābi‘ ol-: 026a/01, 015b/21,
siḥr-it-: -:008a/07, 026a/16, 026a/17	ṭalīb ol-: 024a/06
sū‘al it-: 002b/05, 014a/09, 002b/14, 010a/19	tamām ol-: 008a/17, 012b/02, 018b/14, 028b/20, 009a/05, 012a/08, 012b/04,
şabāḥ ol-: 010b/21, 011b/14, 019a/02, 023a/09, 025a/09, 025b/17, 026a/03, 002b/12, 007b/21, 027b/05, 010a/08, 014a/16	teslīm ol-: 007b/15,
sebeb ol-: 020b/07,	‘üryān it-: 003a/13, 007a/19, 008a/10, 009b/13,
seyr ol-: 027b/14,	va‘d eyle-: 004b/08,
şān eyle-: 013a/07,	vaşf eyle-: 010b/19, 011b/09, 018a/16, 027a/10,
şikāyet eyle-: 007b/15, , 009a/16, 018a/09	vefāt eyle-: 009a/06, 009a/05,
şükür eyledi-: 007b/20, 014a/13	vaşf it-: 010b/19, 010b/02,
şikāyet it-: 021a/04,	vedā‘ it-: 009a/04,
şāhid ol-: 016b/21, 017a/01,	va‘ad ol-: 005b/01
şaḳ ol-: 013a/16, 027a/15,	vāḳ‘a ol-: .027a/05
şart ol-: 024b/16,	vaşf ol-: 024a/14
şāyi‘ ol-: 018b/01,	zabṭ eyle-: 004a/21, 012b/19, 012b/19, 015b/14, 016a/06,
şedīd ol-: 003a/07,	zevḳ eyle- 020b/17,
tağyīr eyle-: 009a/20	ziyāfet eyle-: 026b/21,
taḥsīn eyle-: 003b/06, 003b/13, 007b/04, 011b/07, 012a/14, 014b/08, 019b/08, 020a/10, 024a/16, 027b/05,	zuhūr eyle-: 007b/18, 008b/06, 009a/06,
	zabṭ it-: 004b/04, 007b/02, 026b/19,
	zāyi‘ it-: 003a/17,
	ziyāfet it-: 006a/05,
	zuhūr it-: 008b/16, , 006a/15, 008b/01, 015a/02,
	zāhir ol-: 012a/17,

zā'il ol-: 026a/14,
zamān ol-: 020b/12, 006a/14, 011b/20, 014b/05,
zarar ol-: 005a/17,

zāyi' ol-: 011a/14, 009b/20,
zīyāde ol-: 014a/12,
zīyāfet ol-: 026b/20

İsim Unsuru Farsça Olan Birleşik Fiiller: Bu bölümde, isim unsuru Farsça olan birleşik fiillere bakılacaktır. Farsça isim + yardımcı fiil yapısıyla oluşmuş birleşik fiiller şunlardır:

ārām eyle- : 003b/15, 011b/08,
ārām it-: 020b/16,
āvāre it-: 002a/11, 017b/21,
āzād it-: 016b/20, 005a/09,
āgāh ol-: 007a/06,
ārāste ol-: 005b/03
āteş ol-: 003a/03, 011a/09, 013a/09, 015a/06, 018b/18, 011a/09
āvare ol-: 002a/03,
bağış eyle-: 004b/04,
būs eyle-: 017b/18, 026b/17, 026b/18,
bed-zebānlık it-: 003a/18,
bend it-: 007a/18,
berāber ol-: 003b/10, 026b/08,
berbād ol-: 017a/19,
bīdār ol-: 007b/20
bī-hüş ol-: 017b/04,
ceng eyle-: 003b/19, 007b/11, 008b/08, 019a/16, 019a/21, 023a/03,
ceng it-: 019a/14, 004a/04, 014a/01, 015a/04, 019a/14, 004a/07, 003b/18, 003b/19,
ceng ol-: 022b/17,
dāmād it-: 001b/10,
dīvān it-: 018b/06, 022b/05,
der-āgūş it-: 026b/17
dūr it-: 006a/09,
dāstān ol-: 006b/11,
destūr ol-: 025a/16, 021a/19,
dīdār ol-: 026a/05,
dirāz ol-: 003b/18,
dīvān ol-: 022b/19, 025a/10, 025b/19,
feryād eyle-: 013b/02,
ferāmūş it-: 002b/20, 014b/07,
feryād it-: 013a/19, 002a/20, 003b/04, 012a/19, 018a/06, 028a/14,
gerdek it-: 008b/19,
ğaltān ol-: 014b/06, 026a/02, 014a/14,
gerdek ol-: 017a/02,
hod-bīnlık it-: 003a/01,
heft-ser ol-: 026b/13,
hem dem ol-: 011a/18
hiç ol-: 016a/10,
hod ol-: 013a/01,
hoş ol-: 005a/10,

hürd ol-: 015b/04, 024a/18,
kār eyle-: 007b/20,
kār it-: 008a/18, 012b/15, 026b/05
keşān it-: 026a/11,
küşād it-: 019a/10,
kemlik ol-: 016a/21,
müjde eyle-: 027b/03,
merd ol-: 011a/16, 023a/03, 011a/15, 018a/07
nevaht eyledi-: 005b/19, 010b/05,
niyāz eyle-: 014a/05, 026a/20,
nüş eyle-: 010a/02,
nā-bedīd ol-: 008a/16,
nā-çar ol-: 013a/17, 015b/11, 023b/19, 027a/14,
nāmerd ol-: 012a/03
nerm ol-: 006a/07, 016a/17, 022b/12,
nevrüz ol-: 020b/21, 028b/09
pāre eyle: 002b/17, 003a/14, 004b/03, 008a/06, 024b/02, 026b/12, 026b/17,
pertav eyle-: 004a/12,
peydā eyle-: 026a/18,
pādīşāh it-: 016b/18,
pāre pāre it-: 006b/21,
pelid ol-: 007b/17,
peşimān ol-: 021b/20,
peydā ol-: 026a/21,
pirāste ol-: 019a/05,
piyāde ol-: 019b/06, 023b/19,
rām eyle-: 011b/11,
rencide it-: 017b/08
rām ol-: 007b/13, 018b/12,
revān ol-: 006b/15, 007b/02, 009b/02, 018a/12, 018a/14, 027b/21, 006a/14,
rūzgār ol-: 003b/03,
seren-gün eyle-: 013a/7,
süvār eyle-: 004a/16,
seren-gün it-: 009b/16,
serfürü it-: 004a/07,
serā-sime ol-: 019b/02,
ser-nigün ol-: 015b/05
siper ol-: 013a/19,
süvār ol-: 010a/09, 014b/13, 019a/11, 023a/09, 002b/11, 002b/12, 004a/17, 004b/01, 007a/18, 008a/01, 009a/02, 011b/14, 013a/11, 015a/19, 015b/21, 019a/04, 026a/15, 026a/19, 026b/04,

şikār eyle-:005a/12
şikār it-:005a/06, 004b/07,
şād ol-: 006b/11, 018a/16, 025a/02, 010b/03, 007b/01, 007b/20, 009a/09, 020a/03, 027a/18, 002a/15,
şikeste ol-: 027a/03,
tārumār eyle-:016a/05, 026b/10,
teng eyle-:026b/14,
tārumār ol-: 004b/03,
teng ol-: 003b/02,
tīmār ol-: 023b/05,
tīg ol-:003a/08,
tiftik ol-: 013a/21,

zīr-u-zeber eyle-:019b/19,
yād it-: 018b/10, 021a/21,
yār it-:013b/18,
yağmā ol-: 009b/21,
yek-e-yek ol-:003b/07,
zahmdār it-: 022a/12,
zor it-: 004a/14, 005b/11, 005b/14, 010a/15, 012b/19, 012b/20,
zūr it-:015b/10, 015b/02,
zahmdār ol-:013b/13,
zār zār ol-: 013b/04,
zīr-ü-zeber ol-:012a/18, 013a/02, 024a/19, 024b/01,

İsim Unsuru Türkçe Olan Birleşik Fiiller: Burada, isim unsuru Türkçe olan birleşik fiiller incelenecektir. Türkçe, isim + yardımcı fiil yapısıyla oluşmuş birleşik fiiller şunlardır:

ah it-: 012b/01
adam ol-:018b/17, 021a/09,
ağır ol-: 017b/03
aḥşam ol-:003b/14, 028b/03, 003b/14, 003b/18, 003b/19, 010a/08, 011b/02, 014a/01,
ayru ol-: 011b/18
düğün eyle-:008b/19,
düğün it-:020b/01,
eyülik eyle-016b/01,
eyü it-:024a/05,
eyülük it-:016a/21
düş ol-: 018a/04, 005a/04
elçi ol-: 025a/14, 021a/18
göç it-: 010b/03,
güç it-:008b/15,
gönli ol-: 002a/08
görmez ol-: 015a/11
güç ol-: 028b/09,
iki eyle-:004a/20,

iş eyle-:024a/14,
iş it-013a/09, 018b/19, 006b/11,
iki ol-: 004b/06,
ḳumañ eyle-:024a/08,
kul it-:002b/19, 002a/17, 002a/13, 018a/20,
ḳarāñuluḳ ol-: 007a/17, 008a/15,
ḳarundaş ol-: 004b/18,
nice ol-: 016a/18, 018a/15, 020a/16, 003b/21, 013b/21, 020b/10, 007b/09, 011a/20, 015b/18, 023a/12,
oğlı ol-: 020b/03,
ölmek ol-:014a/01,
şāğ ol-: 026a/10, 026a/08
şenlikler eyle-:009a/04,
ḫapū eyle-:021b/09,
ḫapu it-:027b/13, 028b/11,
ḫaşra ol-: 022a/11,
yara eyle-:007a/14, 007a/20,
yigit ol-: 009a/06, 009a/07,

İsim Unsurunun Çift Dilli Olduğu Birleşik Fiiller: Bu bölümde, eserdeki birleşik fiillerin birbirinden farklı iki ve daha fazla dile ait olan sözcüklerin Türkçe yardımcı fiil ile birleşerek kullanılışları dört alt başlık altında ele alınacaktır

‘azm-i rāh it-: 017a/07,
ber-ḫaraf it-:012a/01,
ḫābuklık eyle-:022a/14
ḫābuklık it-:004a/11,
ḫaberdār ol-: 011a/11, 013b/02, 017a/10, 020a/14,
mağlūbgirlik it-:013b/13
siḫirbāz ol-:018b/19,
şādlik ol-: 014b/18,
tebdil-i cāme it-:001b/18, 010b/18,

vefādār ol-: 014a/12,
zārlik it-: 014a/05,
Rumca
alay alay ol-: 021a/15
Yunanca
demet it-: 016a/02,
ḫalafāt eyle-:017b/02,
ḫalafāt it-:016b/06,
Latince
furtina ol-: 001b/04,

İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşmuş Birleşik Fiillerin Oranı

Sıra		Yardımcı Fiil	Sıklık	Oran (%)
1	İsim +	ol-	372	%34
2		it-	308	%28
3		eyle-	231	%21
Toplam			911	%100

İsim Unsurunun Kökenine Göre Birleşik Fiillerin Oranı

Sıra	İsim Unsurunun Kökeni	Yardımcı Fiil	Sıklık
1	Arapça		277
2	Farsça		96
3	Türkçe		38
4	İki dilli olan		11
5	Diğer diller		4
Toplam			426

Sonuç

14. yüzyıl sonuna doğru Şair Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî tarafından yazılmış olan Hamza-nâme Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini ihtiva etmektedir. Eski Anadolu Türkçesi 13. ve 15. yüzyıllar arasında Oğuzcaya esas alarak kurulmuş ve Oğuzcanın ilk yazı dili olma özelliğini kazanmıştır. Türk dilinin tarihî dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi gerek dil tarihimiz bakımından gerekse edebî anlamda önemli eserlerin verildiği bir dönemdir. Kalemeye alındığı dönemde ilk olarak hacmi ile dikkat çeken eser 72 ciltten oluşmaktadır. Bu 72 cilt kendi içerisinde Türkçenin söz varlığına dair önemli zenginlikler barındırmaktadır. Hamza-nâme'nin ciltleri incelendiğinde 72 cildin her bir cildinde Türkçe birleşik yapı fiillerin ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir.

Hamza-nâme'nin 54. Cildi üzerine yapılan incelemede, Türkçenin kelime kadrosunun, fiil ya da isim kök ve gövdelerine eklenen yapım ekleri ile türetilen sözcüklerle daha da zenginleştiği görülmektedir. Bu çalışmada, Hamza-nâme'nin 54. cildi incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, birleşik fiil yapılarının ağırlıklı kullanıldığı görülmüş ve bu alana katkı sağlamak amacıyla tasnif edilmiştir. Önce Hamza-nâmeler ve Hamzavî hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra Hamza-nâme'nin 54. cildinin tanıtımı yapılmış, özet takdim edilmiştir. Fiiller ve birleşik fiiller hakkında genel bilgiler verilmiştir. Son olarak 54. cildin, içerdiği birleşik fiiller yapı, köken ve sayısal bağlamda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hamza-nâme'nin 54. cildi sayısal mahiyette incelendiğinde; toplamda iki bin yüz elli dokuz farklı kelimenin, kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunların bin iki yüz yetmiş kelimesi Türkçe, beş yüz yetmiş kelimesi Arapça, üç yüz on iki kelimesi Farsça ve yedi kelimesi de başka dillerden kullanılmıştır. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Hamza-nâme Arap kaynaklı olup Türk Edebiyatı'na İran'dan geçmiştir. Dolayısıyla birçok Arapça ve Farsça kelime ihtiva etmektedir. Buna rağmen toplamda kullanılan kelimelerin % 58,8'inin Türkçe olması, Türkçenin eserlerdeki hâkimiyetini göstermektedir. Türk dili birleşik fiiller bakımından oldukça zengin bir dil olmasının sebeplerinden biri, Türkçede kelime oluşturma yollarından birinin de birleştirme yolu olmasıdır. İkinci nedeni ise İslamiyet'ten sonra birçok alanda, etkileşim halinde bulunduğumuz Arapça ve Farsçadan çok sayıda kelime ödünçlenmesidir. Arapça fiil şekli, Türkçenin yapısına uygun olmadığı için bu fiillerden

türeyen ad ve mastarlar Türkçedeki yardımcı fiiller vasıtasıyla birleşik fiil haline dönüştürülerek kullanıma sokulmuştur. Bu durum, Türkçenin birleşik fiil sayısının artmasına katkı vermiştir.

Hamza-nâme'nin 54. cildinde, yer alan fiillerin almış olduğu eklere ve ses uyumlarına bakıldığında, Eski Anadolu Türkçesi döneminin ses özelliklerini yansıttıkları görülmektedir. Bu çalışmada, birleşik fiiller; Hamza-nâme'nin 54. cildinden alınan örneklerle kendi içlerinde gruplandırılarak gösterilmiştir. Çalışmada; -isim+eyle yardımcı fiil şeklinde oluşmuş birleşik fiiller, -isim+it yardımcı fiil şeklinde oluşmuş birleşik fiiller ve -isim+ol yardımcı fiil şeklinde oluşmuş birleşik fiiller üzerinde durulmuştur. Çalışmada, eserdeki tüm birleşik fiilleri teker teker vermek imkânı olmadığı için alfabetik sıraya göre örnekler seçilerek birleşik fiiller, cümle halinde ve anlamları verilerek gösterilmiştir. Daha sonra isim unsurunun kökenine göre birleşik fiillerin tasnifi yapılmıştır.

Hamza-nâme'nin 54. cildinde kullanılan kelimelerin yarısından fazlası Türkçedir. Köken bakımından kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe yardımcı fiillerle oluşturulmuş birleşik fiillerin büyük çoğunluğu günümüzde de kullanılan kelimelerdir. Bütün bu değerlere Türkçe kelimelerin kullanım sıklığı da eklenince Hamza-nâme'nin yalın bir Türkçe ile kaleme alındığı sonucuna varılır. Tespit edilen birleşik fiiller doğrultusunda bu fiillerin Hamza-nâme'nin bağlam dünyasını genişlettiği ve Türkçe kelime zenginliğinin dönem eserleri üzerindeki varlık alanını ortaya koyduğu görülmüştür.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2020). Hamza-nâme'nin 72. cildi'nde fiil çekimleri ve yapıları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 4(2), 253-267. <https://doi.org/10.31465/eeder.800465>
- Adıgüzel, A. (2021). Hamza-nâme adlı eserin 72. cildi'nde Türk dil tarihinin gelişim seyri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 387-404. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.781752>
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Batur, N. H. (2022). *Hamza-nâme (54. cilt) (İnceleme-metin-sözlük)* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Ercilasun, A. B. (2004). *Türk dili tarihi*. Akçağ Yayınları,
- Ercilasun, A. B. (2014). *Kutadgu Bilig grameri: fiil*. (2. baskı). Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1999). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Ergüzel M. & Özer H. & Yavuz E. (2020) Tarih-i İbn-i Kesir tercümesinde kullanılan birleşik fiiller üzerine. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(107), 58-78
- Gabain, A.von (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (çev. Mehmet Akalın). TDK Yayınları.
- Karahan, L. (2013). *Türkçede söz dizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koç, F. (2020). Kitâb-ı Güzîde'de geçen birleşik fiiller üzerine bir değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 263-281.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri* (şekil bilgisi). TDK Yayınları,
- Köprülü, M. F.(2004) *Edebiyat Araştırmaları I*, Akçağ Yayınları
- Kubbealtı Lugatı. "arama". <http://lugatim.com/> Osmanlıca Türkçe Sözlük, Lugat. "ana sayfa". <https://www.lugat.com/> Osmanlıca Türkçe Sözlük. "ana sayfa". <http://www.osmanlicaturkce.com/>
- Özkan, A. (2013). *Mehekkü'l-ilm ve'l-ulemâ isimli eserde birleşik fiiller*. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 11-43
- Özkan, M. (2019). Mahmûd b. Kâdî-i manyâs'ın gülistan tercümesinde söz yapımı-II. *Karabük Türkoloji Dergisi*, 1, 71-102.
- Sezen, L. (1991) *Halk Edebiyatında Hamzanâme Hamza-nâmeler*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TDK. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. "ana sayfa" <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk, O. & Keşküş, E. (2022). Ahmedi Dâî'nin çengnâme adlı eserinde birleşik fiiller. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 6(1), 187-205. <https://doi.org/10.31465/eeder.1054536>.
- Türk, O. (2023). Yunus Emre'nin "Risâletü'n-Nushiyye" adlı eserinde birleşik fiiller ve dizimimleri üzerine. *Turkish Studies - Language and Literature*, 18(3), 2023-2041.
- Uçman, A. (1981). Hamza-nâmeHamza-nâme. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C 4. Dergâh Yay
- Yelten, M. (2013) Türk edebiyatında 15. yüzyıldan bir nesir kesiti olarak Hamzanâme Hamza-nâme'nin hitap ettiği zümreler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(13), 179-247

Yelten, M. (2013), Hamza-nâme'nin Hamza-nâme'nin Yeni Ciltleri ve Okunma Mekânları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 151-165.

Yelten, M. (2023) 21. Cilt Özelinde Hamza-Nâme'nin Hamza-nâme'nin muhtevâsına ve sözvarlığına bakış. İçinde, 60. *Doğum Yılı Münasebetiyle M.A. Yekta Saraç Armağanı*, DBY Yayınları, ss. 531-555. <https://www.dby.com.tr/doc/425>